

Národní a mezinárodní organizace sdružující zoologické zahrady

1. Mezinárodní organizace

Světová organizace zoologických zahrad a akvárií **World Association of Zoos and Aquariums (WAZA)**

Světová organizace zoologických zahrad a akvárií byla založena v roce 1935 a od té doby se jejími členy stalo okolo 400 organizací. Jejím úkolem je řídit spolupráci mezi zoologickými zahradami a akvárii a koordinovat jejich snahy o ochranu přírody, vzdělávání a péči o zdraví a životní pohodu zvířat. Na tomto cíli se podílí mnoho národních i nadnárodních sdružení spolu s odborníky, univerzitami a dalšími členy podporující činnost organizace. Snaha o ochranu přírody zahrnuje rovněž ochranu a obnovu ohrožených biotopů a regulaci obchodu s ohroženými druhy zvířat. Výhodou členství je koordinace činností zoologických zahrad a akvárií na nadnárodní úrovni, přístup ke zdrojům informací a výsledkům výzkumů, právních předpisů a k dalším informacím.

V rámci cílů organizace je několik dílčích priorit. Jednou z nich je oblast dobrých životních podmínek chovaných zvířat. Organizace ukládá povinnost pro členy zavést program hodnocení dobrých životních podmínek zvířat, zahrnující některé aspekty přímo doporučené

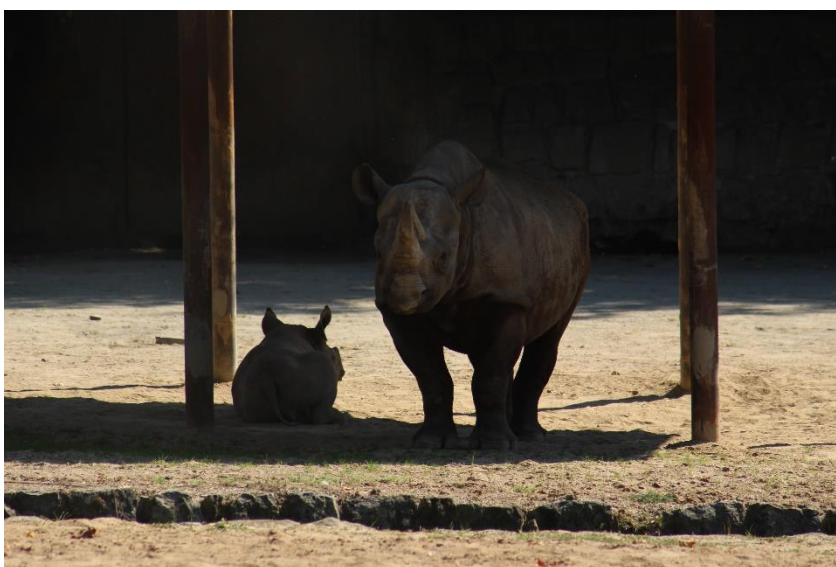
organizací – Animal Welfare Strategies. Tyto aspekty se věnují životním potřebám zvířat, která jsou nezbytná pro kvalitní prožití jejich života. Zdůrazňují nejen základní potřeby, jako jsou možnosti uspokojení fyziologických potřeb (dostatek potravy, čisté vody, prostoru), veterinární péče a možnosti

úkrytu, ale rovněž další aspekty života zvířete, který jim umožní prožít kvalitnější život, tedy možnosti sociálních kontaktů, mentální stimulace a možnost volby. V doporučení je také celá řada rad a postupů, jak zlepšit nebo zhodnotit kvalitu života konkrétního zvířete s ohledem na ošetřovatele, výzkum, interakce s návštěvníky a mnoho dalšího (dokument je ke zhlédnutí zde: <https://www.waza.org/wp-content/uploads/2019/03/WAZA-Animal-Welfare-Strategy-2015-Portrait.pdf>).

Mezinárodní plemenné knihy **(International Studbooks)**

Organizace WAZA mimo jiné vydává mezinárodní plemenné knihy a koordinuje chovné programy. Cílem těchto programů je řízení populací chovaných v zajetí tak, aby byla dosažena vysoká úroveň genetické variability dle rodokmenů jednotlivých druhů, které obsahují podrobné informace o všech jednotlivcích důležité k řízení takového chovu. Rovněž zveřejňuje pravidla pro to, jakým způsobem mají být v rámci organizace plemenné knihy založeny, vedeny a jak mají být ověřovány informace v nich uvedené a uvádí, kdo je za

konkrétní plemennou knihu zodpovědný. Cílem veškerých těchto opatření je udržovat geneticky silné, stabilní, rozmnožování schopné populace zvířat chovaných v mnoha zoologických zahradách a akváriích. Šlechtitelské programy jsou řízeny na úrovni

regionálních organizací, v Evropě, a tedy v České republice, se jedná například o Evropský program ohrožených druhů (EEP) vedený Evropskou asociací zoologických zahrad a akvárií. Obdobné šlechtitelské programy jsou také vedeny v rámci organizací v Severní Americe, Austrálii a podobně. Mezi další aktivity světové organizaci patří například také vytváření strategie udržitelnosti (https://www.waza.org/wp-content/uploads/2020/11/F_WAZA-Sustainability-Strategy-2020.pdf) nebo strategie týkající se celosvětové úrovně vzdělávání a sociálních dopadů na ochranu (https://www.waza.org/wp-content/uploads/2020/10/10.06_WZACES_spreads_20mbFINAL.pdf).

Plemenné knihy jsou nejdůležitějším nástrojem pro řízení populací volně žijících zvířat v ex-situ záchranných programech. Tento nástroj zajišťuje dostatečnou velikost populací určitého druhu, demografickou stabilitu a vysokou úroveň genetické rozmanitosti. Správci plemenných knih vedou rodokmen a demografickou historii konkrétně definovaného taxonu, jako je rod, druh, poddruh nebo jiná specifická populace chovaná v zajetí. Plemenné knihy

obsahují registrační číslo každého zvířete konkrétního druhu, jeho pohlaví a datum narození, předky, místo narození a místo (a datum) přemístění do jiných institucí. V plemenných knihách jsou rovněž zaznamenány všechny případy narození, odchytu, přemístění, úhynu a vypuštění během sledovaného období. Zahrnuty jsou i další informace důležité pro řízení druhu, jako jsou informace o odchovu nebo o vlastnostech jedince a jeho chování ovlivňujících schopnost zapojit se do chovného programu, a nakonec i příčiny úhynu.

Zásadou WAZA je, že všechny plemenné knihy vedené pod její záštitou nebo jiné členské asociace WAZA mají být rozvíjeny ve prospěch kolektivu. Soubor údajů plemenné knihy by měl být zpřístupněn komunitě zoologických zahrad a akvárií v co nejužitečnějším a celosvětově kompatibilním formátu. Na mezinárodní plemenné knihy ohrožených a vzácných druhů živočichů dohlíží Výbor pro řízení populací (CPM) ve spolupráci s organizací Species360 představují nejvyšší úroveň globálního monitoringu a managementu a poskytují cennou službu zoologické komunitě.

V současné době existuje více než 130 aktivních mezinárodních plemenných knih, které zahrnují více než 140 druhů nebo poddruhů (WAZA, 2021a). Organizace Species360 (2019) uvádí, že je správa plemenných knih převedena do systému ZIMS, což asociacím a držitelům plemenných knih poskytuje lepší přehled o populacích druhů ex-situ v jejich regionech. **ZIMS** neboli Zoological Information Management System je webový evidenční systém používaný zoologickými zahradami, akvárii a zoologickými asociacemi k evidenci informací o chovu zvířat a obsahuje také osvědčené postupy a možnosti spolupráce mezi členy.

Příkladem ISB může být [INTERNATIONAL STUDBOOK of the ORANGUTAN](#) (*Pongo pygmaeus*, *Pongo abelii*) z roku 2015. První ISB pro orangutany byla publikována v roce 1970. Členských zoologických zahrad asociace WAZA je v České republice 10, konkrétně Zoo Chomutov, Zoo Praha, Zoo Ústí, Zoo Ostrava, Zoo Olomouc, Zoo Zlín, Zoo Brno, Zoo Děčín, Zoo Hluboká, Zoo Liberec (WAZA, 2021b).

Příkladem může být zoologická zahrada v Praze, která vede plemennou knihu koně Převalského.

Evropská asociace zoologických zahrad a akvárií European Association of Zoos and Aquaria (EAZA)

Evropská asociace zoologických zahrad a akvárií vznikla v roce 1992 a svou činnost, jak již název napovídá, organizuje v rámci Evropy. Touto činností navazuje na světovou organizaci v oblasti pohody zvířat (WAZA), dále se věnuje výzkumu a předávání informací mezi členy organizace v oblasti výživy zvířat, koordinaci legislativních požadavků, zabezpečení zdraví a pohody zvířat jak ve volné přírodě, tak v případě chovu v zajetí a v neposlední řadě vyvíjení strategií ke vzdělávání pracovníků starajících se o zvířata.

Buceros bicornis Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, EAZA sjednocuje šlechtitelské programy, a to pro více než 400 druhů zvířat. Mezi ně patří například lemur červenobřichý (*Eulemur rubriventer*), želva bahenní (*Emys orbicularis*), dvojzoborožec žlutozobý (*Buceros bicornis*), hyena skvrnitá (*Crocuta crocuta*) nebo kůň Převalského (*Equus przewalskii*), kde koordinátorem programu je Zoo Praha. V případě posledně jmenovaného dochází v rámci programu k obnově populací koní Převalského v přírodě, jejich sledování, spolupráce s dalšími zoologickými zahradami v místě vypouštění, výzkumné objevy a možnosti získání finanční podpory.

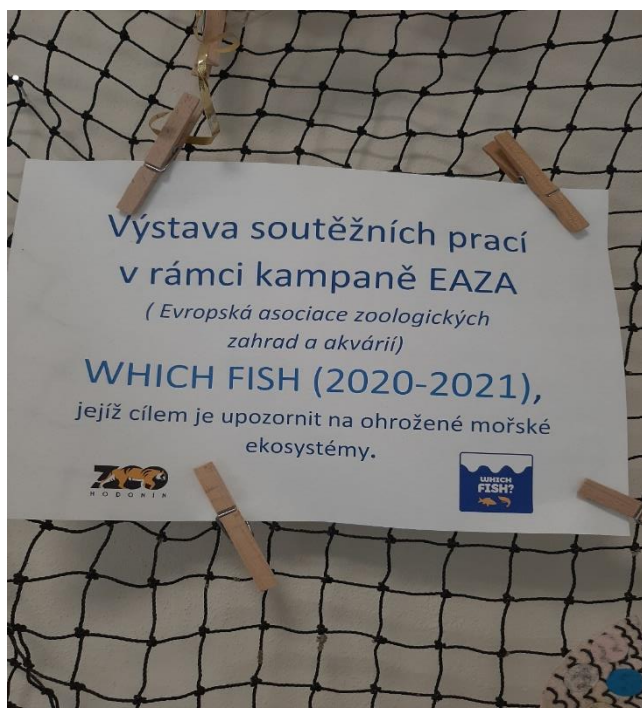

Želva bahenní

Hyena skvrnitá

Zásadními dokumenty EAZA jsou Code of Ethics (2015) a Population Management Manual z roku 2020. Tento dokument o managementu populací shrnuje významné aktivity skupiny TAG (Taxon Advisory Group) a Evropské záchranné programy EEP společně s Evropskými plemennými knihami (ESB). Významnými dokumenty asociace EAZA jsou EAZA Standards, jež jsou členové EAZA povinni dodržovat. Konkrétními standardy jsou např. EAZA Conservation Standards z roku 2016, dále EAZA Standards for the Accommodation and Care of Animals in Zoos and Aquaria z roku 2020, které na základě dosavadních chovatelských a vědeckých zkušeností popisují, jak vhodně koncipovat expozice pro vybraný druh a chovat jej. EAZA vydává dále mnoho prohlášení, jako například EAZA Culling statement z roku 2015

k usmrcování zvířat v zoo. Vzhledem k tomu, že tyto asociace a celkově zoologické zahrady mají za cíl i ochranu biotopů a živočichů in-situ, vydala EAZA Guidelines on Palm Oil (2019). Problematika palmového oleje, ubývání původních pralesů v souvislosti s pěstováním palmy olejné, a tedy i ubývání přirozených biotopů pro ohrožené druhy zvířat, je stále velmi aktuální.

Členských zoologických zahrad asociace EAZA je v České republice 13, konkrétně Zoo Liberec, Zoo Děčín, Zoo

Chomutov, Zoo Praha, Zoo Ústí, Zoo Hluboká, Zoo Plzeň, Zoo Dvůr Králové, Zoo Brno, Zoo Ostrava, Zoo Olomouc, Zoo Zlín a Zoo Hodonín (EAZA, 2021).

Euroasijská asociace zoologických zahrad a akvárií

Eurasian Regional Association of Zoos and Aquaria (EARAZA)

Tato organizace, založená roku 1994, sdružuje zoologické zahrady a akvária z východní a střední Evropy, Ruska a Střední Asie a obdobně jako předchozí organizace koordinuje jejich činnost, výměny informací, školení a také realizuje některé chovné programy.

Dalšími významnými mezinárodními asociacemi zoo a akvárií jsou: Association of Zoos and Aquariums (AZA) pro Severní Ameriku, Latin American Zoo and Aquarium Association (ALPZA) pro Latinskou Ameriku, African Association of Zoos and Aquaria (PAAZA), Zoo and Aquarium Association of Australasia (ZAA) a mnoho dalších.

International Association of Zoo Educators (IZE)

Jedná se o první jednotnou globální strategii vzdělávání v oblasti ochrany přírody. IZE společně s WAZA má za cíl vést a podporovat své členy, kolegy a širší komunitu zoologických

zahrad a akvárií při získávání odborných znalostí a kvalitního vzdělávání v oblasti ochrany přírody. Prostřednictvím doporučení s názvem Social Change for Conservation: Světová strategie zoologických zahrad a akvárií pro vzdělávání v oblasti ochrany přírody vede zoologické zahrady a akvária k dosažení vysoké úrovně vzdělávání.

Mezinárodní svaz ochrany přírody World Conservation Union (IUCN)

Jedná se o organizaci založenou v roce 1948 s hlavními cíli v oblasti ochrany biodiverzity, klimatických změn, udržitelné energie a udržitelné ekonomiky. Sdružuje na 89 členských států a okolo 10 000 odborníků po celém světě. Mezi jedny z nejzásadnějších dokumentů této organizace v oblasti ochrany zvířat jsou Červené knihy ohrožené fauny a flory světa (IUCN Red List). Tyto červené knihy popisují dané druhy včetně jejich zařazení do příslušných kategorií ohrožení, konkrétně se jedná o tyto skupiny:

EX: vyhynulý (extinct)

EW: taxon vyhynulý v přírodě (extinct in the wild)

CR: kriticky ohrožený (critically endangered)

EN: ohrožený (endangered)

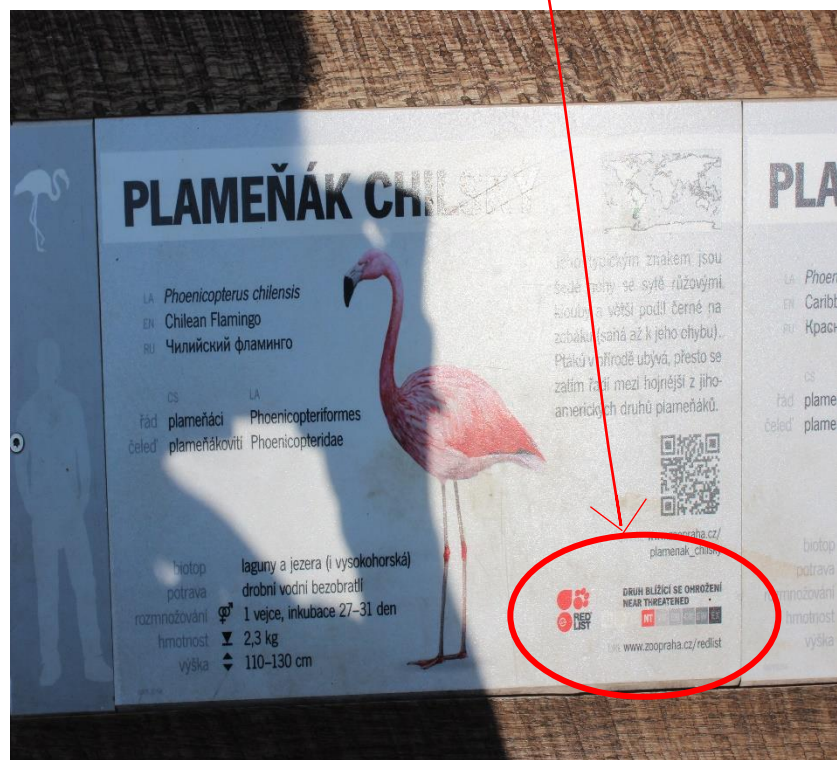
VU: zranitelný (vulnerable)

NT: téměř ohrožený (nearly threatened)

LC: málo dočtený (least concern)

DD: o taxonu chybí informace

NE: nevyhodnocený taxon

2. Národní organizace

Unie českých a slovenských zoo (UCSZOO)

Do Unie je zapojeno 20 českých a slovenských zoologických zahrad, například ZOO v Brně, Chomutově, Děčíně, Spišské Nové Vsi a Bojnici. Posláním této organizace je budovat vztah s veřejností, informovat o životě zvířat v zoologických zahradách a jejích cílech. Organizace se také podílí na řadě mezinárodních projektů.

Literatura:

ZIMS. 2019. 400+ Species Are Now Migrated to ZIMS for Studbooks. Available at <https://www.species360.org/2019/02/species360-zims-for-studbooks-feb2019/>. Accessed 24. 10. 2021

WAZA. 2015. International studbook of the Orangutan (*Pongo pygmaeus*, *Pongo abelii*)

WAZA. 2021a. International Studbooks. Available at <https://www.waza.org/priorities/conservation/international-studbooks/>. Accessed 24. 10. 2021

WAZA. 2021b. WAZA Members. Available at <https://www.waza.org/members/waza-members/>. Accessed 24. 10. 2021

IZE. 2021. The World Zoo and Aquarium Conservation Education Strategy. Available at <https://izea.net/the-waza-education-strategy/>. Accessed 24. 10. 2021

EAZA. 2021a. EAZA Documents. Available at <https://www.eaza.net/about-us/eazadocuments/>. Accessed 24. 10. 2021

EAZA. 2021b. Where are EAZA members located? Available at https://www.eaza.net/#map_home. Accessed 24. 10. 2021

Unie českých a slovenských zoologických zahrad. 2021. Available at <http://www.zoo.cz/vzdelavani>. Accessed 26. 10. 2021.

IUCN Red List. 2021. Available at <https://www.iucnredlist.org/>. Accessed 26. 10. 2021.